

Dansk kirkegårdskultur

Af Elof Westergaard

Provst og formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

Museet for Religiøs Kunst i Lemvig viste sommeren 2009 en udstilling af maleren Niels Bjerre (1864-1942). Den samlede udstilling bliver i 2010 også præsenteret på Sophienholm i Kgs. Lyngby.

Maleren Niels Bjerre er kendt for sine billeder med motiver fra den vestjyske egn omkring Lemvig. Han skildrede i stærke og realistiske billeder det religiøse liv, ikke mindst den missionske vækkelse i Harboøre og Vrist. Blandt de mest kendte billeder er skildringen af et bønnemøde.

Niels Bjerre malede flere gange billeder af kirker og kirkegårde, bl.a. det store billede *Harboøreboere ved kirken* (1906). Disse billeder viser et lille udsnit af dansk kirkegårdskultur omkring år 1900.

De vestjyske kirkegårde har i kraft af vejr og vind altid været meget enkle, og de fremstår den dag i dag nærmest nøgne i forhold til de kirkegårde omkring Haderslev, som Foreningen for Kirkegårdskultur besøgte under årsmødet i 2009.

Det tyvende århundrede

Maleren Niels Bjerres kirkegårdsbilleder viser, hvordan den borgerlige mindekultur, som voksede frem på de danske kirkegårde igennem det 19. årh., endnu ikke omkring år 1900 havde sat sit spor på de kystnære vestjyske kirkegårde. Et enkelt kors og en enkelt marmorsten er alt, hvad man ser i billedet *Harboøreboere ved kirken*.

Niels Bjerres skildring af kirkegårde fortæller således om en

bestemt egn, men de kan samtidig minde os om, hvor store forandringer, der er sket på kirkegårdsområdet i de sidste hundrede år.

En rigere og mere velholdt kirkegård fremstod op igennem det tyvende århundrede. En velpasset og ordnet kirkegård, beplantet med buske, hække og årstidens blomster. Enkeltgravene blev tydeligere markeret, og flere og større gravminer kom til i den første halvdel af det tyvende århundrede. Ændret gravform, fra kiste- til urnebegravelse, har så siden sat sit spor og medført en udvikling i retning af mindre sten, mange plænesten og flere fællesanlæg.

Den øgede velstand i samfundet har sat sit præg på kirkegårdene. Det er blevet til mere pasningskrævede anlæg styret af gravere, kirkegårdsledere, menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser.

Og kirkegården er blevet en større arbejdsplads i takt med, at mobiliteten i samfundet er øget. De pårørende bor sjældent det samme sted gennem generationer, så pasningen af familiens gravsteder er overladt til andre. Pasningen af gravstederne er i højere og højere grad blevet et anliggende for de professionelle.

Det 21. århundrede

Nutidens danske kirkegårde er meget velpassede. De er grønne og giver samtidig plads til, at der kan sættes et værdigt minde over den døde. Vi har umiddelbart fjernet os langt fra den kirkegård, som maleren Niels Bjerre skildrede omkring år 1900. Men nogle af de udviklingstendenser, som vi i dag kan se finde sted på kirkegårdsområdet, samt de store udfordringer, som står foran kirkegårdskulturen, peger imidlertid tilbage på tidligere tiders mere enkle kirkegårde. Bjerres kirkegårdsskildring træder pludselig frem som en mulig fremtid.

Mange ytrer i dag ønske om en mere skovagtig kirkegård og en kirkegård, hvor skellet mellem uden for og inden for kirkegårdsdiget er mindre og svagere markeret. Det større fokus på kirkegårdens økonomi og den nødvendige investering i en ny billigere kirkegårdsdrift kan her virke i samme retning. Det bliver i den forbindelse en udfordring for menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser på en og samme gang at give plads til ønsket om kirkegårde, som er mere i pagt med den omkransende natur, og så samtidig give plads til mindekul-

turen, som i dag ikke kun er kendetegnet ved gravminder, men også rummer meget andet som f.eks. opstilling af små olielamper, stenfigurer, kitsch m.m. Det er vigtigt, at vi skærper vores sans for, at skovkirkegård og de nye måder, vi mindes de afdøde på, går hånd i hånd. Kirkegården er altid mere end en skov, et klitlandskab, en have og en park. Kirkegården er det særlige sted, hvor vi begraver de døde og sætter dem et minde.

Den enkle, næsten nøgne naturkirkegård, som Niels Bjerre skildrer, har noget for sig også i den kommende tids udvikling. Den naturlige bevoksning i området udenfor kirkegården må efter min opfattelse gerne i højere grad blive en del af kirkegårdens beplantning. Men det er samtidig vigtigt at pointere værdien af, at kirkegården er indhegnet. Jordvolden, hegnet, kirkegårdsdiget, det hvide stakit eller muren, som sætter skel mellem kirkegården og rummet udenfor er vigtig. Indhegningen understreger, at kirkegården er et særligt sted, som vi skal omgærde med en vis pietetsfølelse og respekt.

Metrosagen i København har desværre med al tydelighed vist en manglende fornemmelse i samfundet for det særlige rum, kirkegården er. Flere politikere og embedsmænd har ikke fundet det problematisk at flytte knoglerester fra selv ikke-sløjfede grave. Det er ganske enkelt udtryk for en mangel på respekt for de døde og de begravede.

Kirkegårdsdriften i dag er de fleste steder meget ressourcekrævende og meget dyr. De pårørende skal naturligvis betale det, som det koster at få det enkelte gravsted passet. De reelle udgifter til det enkelte gravsted skal dækkes ind. Det er man rundt om i landet i stigende grad blevet bevidst om. Det medfører mere driftsstyring af kirkegårdene, men de kirkegårdsansvarlige bør samtidig arbejde med en udviklingsplan for den enkelte kirkegård. Det enkelte menighedsråd og/eller kirkegårdsbestyrelse bør ikke kun sætte taksterne op, så de dækker de reelle omkostninger. Man skal samtidig overveje, om man har den kirkegård, man gerne vil have. Det er en god og spændende opgave, som menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser trygt kan gå i gang med. Kirkegården er nemlig ikke kun de pårørendes sted. Kirkegården er et fælles rum.

Artiklen er et redigeret uddrag af formandsberetningen fra årsmødet i Haderslev 2009